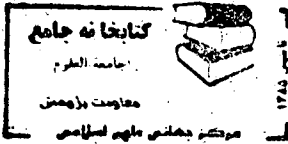

مدرسه عالی امام خمینی (ره)

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته ادیان و مذاهب

مطالعات شیعی در غرب

انگلیسی زبان

(انگلستان - آمریکا - کانادا)

(۱۹۷۹ تا ۲۰۰۶ میلادی)

استاد راهنما: دکتر الویری

استاد مشاور: دکتر احمدوند

دانشجو: غلام احیا حسینی

کتابخانه جامع مرکز جهانی علوم اسلامی
شماره ثبت: ۹۱۸۰
تاریخ ثبت:

تقدیم به آقا و مولایمان صاحب العصر و الزمان (عج)
و تقدیم به دو عزیز فقید، پدر و مادر گرامی ام که با
وجود شرایط دشوار مهاجرت همواره مشوق من در ادامه
تحصیلم بودند.

چکیده

تحقیق حاضر در واقع در مقام معرفی مراکز، اندیشمندان و شیعه شناسانی است که در در فاصله زمانی پس از پیروزی انقلاب اسلامی تا سال ۲۰۰۶ فعالیت نموده اند، می باشد؛ شناخت شیعه پژوهی غربیان و بدست آوردن نمایی هر چند کلی از آن چه پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران در این حوزه انجام گرفته است از اهداف نوشتار حاضر است. این تحقیق سعی دارد که در یازده فصل به سوالات و فرضیات مطرح شده جوابی درخور دهد.

اتکای تحقیق حاضر از حیث روش بیشتر بر روی روش تحقیق کتابخانه‌ای بوده و سعی شده با استفاده از آمار و نمودار نتایج تحقیق ارائه گردد. بیشترین اتکا در گردآوری اطلاعات بر اینترنت و مخصوصا سایت‌های دانشگاه‌های غرب بوده، اما در عین حال از تحقیقات مکتوب نیز استفاده شده است.

کلید واژه‌ها

مطالعات شیعی، شیعه پژوهی در غرب، کشورهای انگلیسی زبان، ویژگیهای

مطالعات شیعی

فهرست مطالب

سیاسگزاری / ۱۰

فصل اول : کلیات / ۱۲

مقدمه / ۱۸

نگاهی گذرا به مطالعات اسلامی در غرب / ۱۸

نگاهی به تاریخچه مطالعات شیعی در غرب / ۲۱

فصل دوم: دانشگاه‌ها و مراکز دارای کرسی شیعه‌شناسی / ۳۱

۱. کشور انگلستان / ۳۳

دانشگاه کمبریج (مرکز مطالعات اسلامی) / ۳۳

دانشگاه منچستر / ۳۵

مؤسسه مطالعات اسماعیلی / ۳۶

دانشگاه بریستول / ۳۸

۲- کشور آمریکا / ۴۱

دانشگاه پرینستون / ۴۱

دانشگاه ییل / ۴۳

۳- کشور کانادا / ۴۷

مؤسسه مطالعات اسلامی دانشگاه مک گیل / ۴۷

۴- رژیم غاصب اسرائیل / ۵۰

دانشگاه عبری اورشلیم (بیت المقدس) / ۵۰

فصل سوم: دانشگاه‌ها و مراکز مطالعاتی ایران شناسی و اسلام‌شناسی / ۵۳

۱- کشور استرالیا / ۵۵

دانشگاه ملی استرالیا / ۵۵

دانشگاه ملیورن ۵۶/

۲- رژیم غاصب اسرائیل ۵۷/

دانشگاه بار ایلان ۵۷/

دانشگاه حیفا ۶۱/

۳- کشور انگلستان ۶۳/

دانشگاه لنکستر ۶۳/

دانشگاه شفیلد ۶۵/

دانشگاه لندن (مدرسه مطالعات آسیایی و آفریقایی (سوآس) ۶۶/

دانشگاه ناتینگهام ۶۷/

۴- ایالات متحده آمریکا ۶۸/

دانشگاه آریزونا ۶۸/

دانشگاه اوهایو ۶۹/

دانشگاه پنسیلوانیا (مرکز مطالعات شرقی) ۷۰/

دانشگاه ویلانووا (ایالت پنسیلوانیا) ۷۱/

دانشگاه کالیفرنیا- لوس آنجلس UCLA / ۷۳

دانشگاه هاروارد ۷۶/

دانشگاه یانگز تاون ۷۷/

۵- کانادا ۷۸/

دانشگاه کونکوردیا ۷۸/

فصل چهارم: کتاب‌های منتشر شده در ارتباط با تشیع ۷۹/

برخی از آثار منتشر شده پیش از پیروزی انقلاب شکوه مند اسلامی در ایران ۸۱/

برخی از آثار منتشر شده پس از پیروزی انقلاب شکوه مند اسلامی در ایران ۸۴/

آثار منتشر شده پس از واقعه یازدهم سپتامبر ۲۰۰۱ / ۱۰۰

فصل پنجم: معرفی اجمالی برخی از کتاب‌های منتشرشده/۱۰۹

- ۱- تشیع: آموزه، اندیشه و معنویت/۱۱۱
- ۲- در انتظار هزاره: تشیع در تاریخ/۱۱۵
- ۳- حق اقتدار و فرهنگ سیاسی در تشیع/۱۱۹
- ۴- ولایت در سپیده دمان شیعه اثنا عشری/ ۱۲۱
- ۵- جانشینی حضرت محمدصلی الله علیه و آله/۱۲۳
- ۶- سرچشمه‌ها و پیدایی اولیه شیعه در اسلام/۱۲۵
- ۷- اندیشه‌های نخستین شیعی: تعالیم امام محمد باقر(علیه السلام)/۱۲۷
- ۸- دوران تکوین تشیع امامی: حدیث به مثابه گفتگوی بین بغداد و قم/۱۳۰
- ۹- اعراب شیعی: مسلمانان فراموش شده/۱۳۱
- ۱۱- میراث مکتوب شیعه از سه قرن نخستین/۱۳۵
- ۱۲- تغییر مذهب در ایران: دین و قدرت در عصر صفویه/۱۳۶
- ۱۳- باززایی شیعه/۱۳۸

فصل ششم: مقالات منتشر شده در موضوعات مرتبط با تشیع/۱۴۳

- پوهان ترهار/۱۴۵
- نیکی کدی/۱۴۶
- لیندا کلارک/۱۴۷
- اتان کولبرگ/۱۴۸
- رابرت گلیو/۱۵۰
- نیومون/۱۵۲
- دیگر مولفان/۱۵۴
- مقالات درباره تشیع در دائرةالمعارف اسلام/۱۵۵
- الف- چهارده معصوم علیهم السلام/۱۵۵
- ب- عقاید شیعی/۱۵۷

ج- شخصیت‌های شیعه یا مرتبط با تشیع/۱۵۷

د- جریان‌های شیعی یا مرتبط با تشیع/۱۵۸

ه- فرق شیعه/۱۵۹

و- دیگر موضوعات مرتبط با تشیع/۱۵۹

فصل هفتم: پایان‌نامه‌های دفاع شده مرتبط با تشیع/۱۶۰

پایان نامه های دفاع شده پیش از پیروزی انقلاب شکوه مند اسلامی در ایران/۱۶۲

پایان نامه های دفاع شده پس از پیروزی انقلاب شکوه مند اسلامی در ایران/۱۶۵

پایان نامه های دفاع شده پس از واقعه یازدهم سپتامبر ۲۰۰۱/۱۷۵

فصل هشتم: کنفرانس‌های مرتبط با حوزه مطالعات شیعی/۱۷۶

قرن شیعه و قلمرو ایرانی(۱۹۹۸)/۱۷۸

سومین میزگرد بین‌المللی صفویه (۱۹۹۸)/۱۸۲

کارگاه مذهب و اجتماع در ایران دوره قاجار/۱۸۴

سلسله سخنرانیهای مطالعات شیعی در دانشگاه اروپای مرکزی(۱۹۹۹)/۱۸۵

رویکرد چند بعدی به مطالعات شیعی (۲۰۰۲)/۱۸۸

کارگاه تحقیقاتی و سمینار مطالعات شیعی (۲۰۰۲)/۱۹۰

تاریخ تشیع در دوران معاصر(۲۰۰۳)/۱۹۲

مطالعات شیعی(۲۰۰۴)/۱۹۳

گروه های مذهبی شیعه و آینده عراق (۲۰۰۶)/۱۹۵

تجدید حیات تشیع(۲۰۰۶)/۱۹۶

هنر و فرهنگ مادی تشیع ایرانی(۲۰۰۶)/۲۰۲

صدمین سالگرد انقلاب مشروطه ایران(۲۰۰۶)/۲۰۶

سلسله نشست های بنیاد ایران شناسی(۲۰۰۶)/۲۰۷

ششمین کنفرانس دوسالانه مطالعات ایران‌شناسی(۲۰۰۶)/۲۰۹

فصل نهم: آشنایی با شیعه پژوهان/۲۱۰

کامران آقایی/۲۱۲

زاینه اشمیتکه/۲۱۳

عادل الوجہ/۲۱۴

زوزف الیاش/۲۱۵

محمد علی امیر معزی/۲۱۸

دکتر ورنر ایندی/۲۲۲

دکتر محمود مصطفی ایوب/۲۲۴

کاترین بابایان/۲۲۶

امیر باریک/۲۲۸

دکتر رینر پرونر/۲۲۹

دیوید پینولت/۲۳۰

یوهان ترهار/۲۳۳

سید حسین محمد جفری/۲۳۵

دکتر فرهاد دفتری/۲۳۷

دکتر سجاد رضوی/۲۳۹

رضا شاه کاظمی/۲۴۱

آنہ ماری شیمل/۲۴۲

نیکی کدی/۲۴۴

دکتر لیندا کلارک/۲۴۷

مایکل کوک/۲۵۰

خوان ریچارد کول/۲۵۲

اتان کولبرگ/۲۵۴

پرفسور رابرت گلیو/۲۵۷

دکتر ارزینہ لالانی/۲۶۰

تاد لاوسن/۲۶۲

برنارد لوئیس/۲۶۵

دکتر میسر لیتواک/۲۶۷

پروفیسور ویلفرد مادلونگ/۲۶۸

دکتر سید حسین نصر / ۲۷۱

اسحاق نقاش / ۲۷۳

دکتر اندرو نیومن / ۲۷۵

لورا وکسیا واگلیری / ۲۷۶

پل ای واکر / ۲۷۸

مارشال هاجسن / ۲۷۹

فصل دهم: اولین دائرةالمعارف و مجله ای درباره تشیع / ۲۸۱

دائرةالمعارف تشیع / ۲۸۳

مجله بین المللی مطالعات شیعی / ۲۸۶

فصل یازدهم: ویژگی‌های مطالعات شیعی / ۲۹۲

فهرست منابع / ۳۰۷

فهرست نمودارها

الف) نسبت کتاب‌های منتشر شده در کشورهای مورد مطالعه / ۲۹۴

ب) نسبت کتاب‌های منتشر شده در کشورهای مورد مطالعه بر حسب موضوع / ۲۹۵

ج) نسبت کتاب‌های منتشر شده با موضوع سیاسی در کشورهای مورد مطالعه / ۲۹۶

د) نسبت کتاب‌های منتشر شده با موضوع فرقه شناسی / ۲۹۷

ه) نسبت کتاب‌های منتشر شده با موضوع مباحث علمی / ۲۹۸

و) نسبت کتاب‌های منتشر شده با موضوع جامعه شناسی / ۲۹۹

ز) نسبت کتاب‌های منتشر شده با موضوع تاریخ تشیع / ۳۰۰

ح) نسبت پایان نامه‌های منتشر شده در کشورهای مورد مطالعه بر حسب موضوع / ۳۰۱

سپاسگزاری

دشواری‌های موجود در راه پژوهش برای اهل تحقیق کاملاً آشکار است، به ویژه آن که بدانیم در کار خویش با کمبود منابع و مآخذ چه در زبان فارسی و چه در دیگر زبانها رو به رو هستیم و پژوهش ما نیز به نوعی جزو نخستین پژوهشها در نوع خود - نه تنها در ایران که در دیگر کشورها - است. آنچه در این دفتر تقدیم خوانندگان محترم می‌شود، کوششی است ابتدایی، ناقص، اما علاقمندانه که با تحمل مشقات بسیار فراهم آمده است و امید آن می‌رود دریچه‌های باشد به افق رو به رشد مطالعات شیعی.

این اثر با همکاری و همدلی صمیمانه گروهی از استادان، دانشجویان، موسسات علمی - آموزشی و دوستان بزرگواری از کشورهای ایران، افغانستان، آمریکا و انگلستان انجام پذیرفته است؛ از این رو بر خود فرض می‌دانیم از تمامی این عزیزان، چه کسانی که از آنان نام خواهیم برد و چه کسانی که ممکن است به سهو نامشان از قلم بیفتند، کمال سپاسگزاری و تشکر را داشته باشیم.

پیش از همه باید از پروفیسور رابرت گلیو استاد دانشگاه اکستر انگلستان تشکر نمایم که با وجود مشغله‌های فراوان پیوسته یاریگر ما بودند. سزاوار نیست یادی از پرفیسور مایکل کوک و دکتر خسرو نژاد از دانشگاه آکسفورد به میان نیاید که این دو نیز در بخشی از کار یاریگر ما بودند.

از همکاری صمیمانه موسسه شیعه شناسی به مدیریت دکتر تقی زاده و مسوول محترم کتابخانه آن، آقای نقدی و موسسه ایران‌شناسی بریتانیا در تهران و مسوولان کتابخانه موسسه، خانم‌ها

ریحانپور و کردمنش؛ موسسه مطالعات اسماعیلیه لندن مخصوصا مسوولان محترم سایت موسسه کمال تشکر را داریم. از همکاری اعضای گروه ادیان و مذاهب مدرسه امام خمینی قم، به ویژه آقای دکتر جوادی نیز صمیمانه سپاسگزاری می کنیم.

در پایان سپاسگزاری قلبی خود را از اساتید ارجمند آقایان دکتر الیوری استاد راهنما و دکتر عباس احمدوند استاد مشاورم- که به مراتب بیش از یک استاد مشاور یاریگر بنده در این پژوهش بودند- دارم و برای هر دوی این عزیزان توفیق روز افزون از خداوند منان خواهانم.

باین همه، مسوولیت تمامی نواقص و خطاهای احتمالی بر عهده نگارنده است که انشاءالله با راهنمایی اساتید ارجمند و اهل نظر در آینده مرتفع خواهد شد.

کلیات

تعریف مسأله و بیان سوال اصلی تحقیق

در این نوشتار به موضوع شیعه شناسی در غرب و به عنوان مطالعه موردی آن محدوده غرب انگلیسی زبان و سه حوزه مهم آن یعنی انگلستان، آمریکا و کانادا پرداخته می شود و از نظر زمانی هم به محدوده پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران تا سال های پس از واقعه ۱۱ سپتامبر (۱۹۷۹ - ۲۰۰۶) را در نظر خواهد داشت.

آنچه این نوشتار در پی پاسخگویی به آن است این است که گستره و وضعیت مطالعات شیعی در غرب انگلیسی زبان پس از پیروزی انقلاب اسلامی چگونه است؟

سوال های فرعی

- ۱- سیر تاریخی مطالعات شیعی در غرب چگونه بوده است؟
- ۲- ویژگی مطالعات شیعی در غرب چگونه بوده است؟
- ۳- چه مراکز و موسساتی در این حوزه فعالیت دارند؟
- ۴- محققان و پژوهشگران مطرح این حوزه چه کسانی هستند؟

سابقه تحقیق

به رغم اهمیت فراوان شیعه پژوهی برای شیعیان و بسیاری از غیر شیعیان، تا کنون شیعه

پژوهی غربیان مورد معرفی و بررسی بایسته و جدی قرار نگرفته و شمار آثار جدی در این زمینه مخصوصاً در زبان فارسی به عنوان زبان رسمی ایران - تنها کشوری که مذهب تشیع در آن رسمیت دارد - بسیار بسیار اندک است، تا آنجا که ما می‌دانیم این آثار در این زمینه صورت گرفته است:

چند مقاله از دکتر فرهاد دفتری و... در سایت مرکز اسماعیلی لندن؛

مقاله کولبرگ (مطالعات غرب در خصوص تشیع)،

مقاله احمدوند (گذری بر مطالعات شیعی در غرب)؛

اخیراً هم پایان نامه در دانشگاه بریستول انگلستان به راهنمایی دکتر گلیو در حال تدوین است

که به گفته دکتر گلیو تا دو سال آینده آماده نخواهد شد، عنوان پایان نامه به قرار ذیل است

study of shi,ism in western academia.

و علاوه بر آن مقدمه انگلیسی دکتر نصر بر ترجمه کتاب شیعه در اسلام نوشته مرحوم علامه

طباطبایی با عنوان: The study of Shiism در :

Allamh Sayyid Muhammd Husayn Tabatabai , Shia , translated by

Sayyid Husayn Nasr , Ansarian Publication ,Qom, without date.

و دو تلاش عمده هم در فهرست نمودن آثار مربوط به تشیع انجام شده که گرچه به محدوده

زمانی تحقیق حاضر مربوط نمی باشد ولی بعنوان تاریخچه ای اجمالی از آن یاد می شود:

اولین آن در نیمه اول قرن ۱۹ انجام شده است که در مجلد نخست Index Islamicus

(نمایه اسلامی، ۱۹۵۵-۱۹۰۶) اثر پیرسون منتشر شد، البته از ۸۲۴ صفحه این کتاب، تنها در دو

صفحه (صص ۸۸-۸۷) عناوین مقالات و آثار غربیان راجع به امامیه فهرست شده که نشان از کم

توجهی عمیق غرب به تشیع می باشد.

نکته قابل ذکر اینکه پس از فوت پیرسون انتشارات بریل کار ایشان را ادامه داد و هر سال

فهرست کامل مطالعات اسلامی را تحت همان عنوان Index Islamicus منتشر می کند که به صورت سنی دی هم موجود است.

دومین آن مربوط به دونالدسن است که نخستین تلاش خویش را در زمینه فهرست کتب شیعه

در کتاب Shiit Religion به طور جامع در ۱۹۳۳م منتشر کرد.^۱

ضرورت تحقیق

در خصوص ضرورت انجام این طرح می توان این موارد را برشمرد:

- نبود پژوهشی مستقل در این موضوع
- ضرورت آشنایی با مطالعات شیعی در غرب به منظور تقویت برنامه ریزی و تعامل فرهنگی با ایشان.
- ضرورت آشنایی با ویژگی های مطالعات شیعی در غرب
- ضرورت آشنایی با آثار انجام شده در این زمینه

قلمرو تحقیق (زمانی، مکانی و موضوعی)

از نظر زمانی تحقیق حاضر سال های پس از پیروزی انقلاب اسلامی (۱۳۷۹م) تا سال ۲۰۰۶ را در بر می گیرد. از نظر مکانی هم به مهمترین ساحت های جغرافیایی غرب انگلیسی زبان یعنی انگلستان، آمریکا و کانادا پرداخته خواهد شد.

قلمرو تحقیق از حیث موضوعی خود جزئی از موضوع کلان مطالعات اسلامی یعنی شیعه پژوهی است که با توجه به محدوده زمانی و مکانی ذکر شده می توان موضوع را در عنوان زیر

^۱ - امامیه از منظر غربیان: سایت الشیعه، بی تا

http://www.al-shia.com/html/far/khavar/maqalat/emameeh_qarb.htm

محدود نمود:

شیعه شناسی در غرب انگلیسی زبان
(انگلستان، آمریکا و کانادا- از ۱۹۷۹ تا ۲۰۰۶م)

فرضیه ها

- مطالعات شیعی در غرب از سابقه خوبی برخوردار نیست.
- مطالعات شیعی در غرب از بسترهای مناسبی برای پیشرفت و توسعه بهره مند است.

هدف

شناخت شیعه پژوهی غربیان و بدست آوردن نمایی هر چند کلی از آن چه پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران در این حوزه انجام گرفته است.

روش تحقیق

اتکای تحقیق حاضر از حیث روش بیشتر بر روی روش تحقیق کتابخانه‌های بوده ولی از روش مصاحبه و پرسشنامه (البته به صورت غیر حضوری و از طریق نامه نگاری) نیز در طول انجام طرح بنا به شرایط استفاده شده است.

روش و ابزار گردآوری اطلاعات

در تهیه این گزارش با توجه به تازگی موضوع مورد پژوهش و عدم وجود تحقیقات مشابه پیرامون آن و نیاز فراوان به اطلاعات به روز در این خصوص بیشترین اتکا در گردآوری اطلاعات بر اینترنت و مخصوصاً سایت‌های دانشگاه‌های غرب بوده است، اما در عین حال از برخی تحقیقات و مجله‌ها چون شیعه شناسی، اخبار شیعیان، کتاب ماه دین، بولتن اسلام در نگاه غرب و نرم افزار نمایه نیز استفاده گردیده است.

از موارد دیگری که از آنها استفاده شده است می‌توان به مقدمه کتابهایی اشاره کرد که توسط

محققان غربی در مورد تشیع نگاشته شده و در آنها به طور مختصر به برخی از مطالعات انجام شده اشاره شده است. و نیز به کتابنامه‌هایی که در پایان غالب این کتابها ثبت شده توجهی خاص انجام یافته و استفاده‌های مربوط به آنها انجام شده است.

محدودیت‌ها

گذشته از مسائل و مشکلاتی که عموم محققان با آن مواجه هستند بنا به همان نخسین گام بودن، محدودیت‌های خاص خود را هم دارا است که بر اساتید فن دشواری تحقیقی با این خصوصیت پوشیده نیست.

همانگونه که در سابقه تحقیق ذکر شد محدودیت اصلی این تحقیق در عدم دسترسی بودن منابع به زبان فارسی بوده لذا در معادل‌یابی برخی از اصطلاحات بکار رفته در عناوین کتب و مقالات ارائه شده یا مشکلاتی مواجه بودیم.

از دیگر مشکلات و محدودیت‌های پیش رویمان عدم ارائه اطلاعات از سوی برخی از مراکز و شخصتهایی حوزه مورد مطالعه بود.

نگاهی گذرا به مطالعات اسلامی در غرب

شایسته است پیش از اینکه به شیعه پژوهی غربیان نگاهی بیفکنیم، در آغاز بجاست اشاره‌ای مختصر به سیر «مطالعات اسلامی» به عنوان مادر «مطالعات شیعی» داشته باشیم. برای تعریف «مطالعات اسلامی» هم ابتدا باید «شرق شناسی» یا به اصطلاح امروزی آن یعنی «مطالعات شرقی» را تعریف کرد که تعریفی مناسب از آن نیز جز با شناخت مفهوم شرق در نزد غربیان حاصل نخواهد شد.

متداول ترین مفهومی که از «شرق» در روزگار کنونی برداشت می‌شود، مفهوم فرهنگی آن است که عبارت است از روح حاکم و مشترک مجموعه‌های مختلف بشری در مشرق زمین (الویزی، مطالعات اسلامی، ۲۲؛ احمدوند، گزارشی کوتاه از چاپ و نشر قرآن کریم در غرب، مقدمه). که این نوع خاص از مفهوم شرق را خود شرقی‌ها نیز پذیرفته‌اند.^۲

از دیر باز تلاشهایی از سوی غربیها برای شناخت شرق صورت گرفته است. برخی آثار ادبی و تاریخی پدید آمده در یونان و روم را می‌توان نمونه‌هایی از مطالعات شرقی نخستین شمرد؛ با این همه ظهور اسلام فصلی نو در روابط شرق و غرب گشود. با وجود به رسمیت شناخته شدن دین مسیحیت از سوی قرآن و برخوردهای مسالمت آمیز پیامبر (صلی الله علیه و آله) با مسیحیان و دولت‌های مسیحی، آنان موضعی خصمانه در برابر اسلام و مسلمانان اتخاذ کردند و تحت تاثیر این موضع، آثاری - ولو اندک - درباره پیامبر، قرآن و مسلمانان پدید آوردند.^۳

این رویه خصمانه پس از جنگ‌های صلیبی شدت بیشتری پیدا کرد، بنابراین شاید پر بیراه نباشد

^۲ - اسعدی، مطالعات اسلامی در غرب انگلیسی زبان، ص ۲۵؛ الویزی، همان، ۲۳؛ مارتین، ص ۱۵۲

^۳ - الویزی، ۳۸؛ احمدوند، همان

اگر بگوییم «مطالعات اسلامی در غرب» تکویناً ضد اسلامی بوده و خاستگاهی اسلام ستیزانه داشته است.^۴

مطالعات اسلامی در غرب عمدتاً از سه جریان و پدیده متأثر بوده است:

۱- تحولات فرهنگی و سیاسی در غرب؛

۲- تحولات سیاسی و فرهنگی در شرق؛

۳- روابط شرق و غرب.

با توجه به این نکته و نظر به اهمیت دادن محققان حوزه شرق شناسی به هر یک از این سه

جریان، دیدگاه‌های مختلفی در باب مراحل مطالعات اسلامی در غرب ارایه شده که از میان آن

دیدگاه‌ها، آنچه مناسب‌تر به نظر می‌رسد، تقسیم آن به پنج مرحله به شرح زیر است:

۱- مرحله دفاع (از ظهور اسلام تا قرن ۱۴)؛

۲- مرحله تبشیر (قرن ۱۶ - ۱۵)؛

۳- مرحله استعمار (قرن ۱۸-۱۷)؛

۴- مرحله تحقیق علمی (قرن ۲۰-۱۹)؛

۵- مرحله فرا استعمار (بعد از واقعه ۱۱ سپتامبر)؛

بحث مفصل در باب این مراحل از حوصله این مختصر خارج است، اما می‌توان به طور خلاصه

اشاره کرد که در مرحله اول، مسیحیان در واکنش به دین نو ظهور که دارای قدرت نظامی قابل

توجهی هم بوده به دفاع از مبانی و اصول مسیحیت برخاسته و در این راستا برای شناخت جبهه

مقابل به ترجمه متون اسلامی اقدام نمودند. حاصل آن مجموعه‌های از ترجمه‌ها بود که به تشویق

^۴- اسعدی، مطالعات اسلامی در غرب انگلیسی زبان، ۱.

و نفقه پیتر مکرم^۵ در فاصله سال‌های ۱۱۰۰ تا ۱۵۰۰ به انجام رسید و بعدها به نام مجموعه کلونیایی^۶ شهرت پیدا کرد.

در مرحله تبشیر هم، آن چنان که از نام آن پیدا است، هدف آن شناساندن و تبلیغ مسیحیت در جوامع شرقی بوده است. نقطه مشترک هر دو مرحله، ضدیت تمام عیار با اسلام و طرح اتهامات و افتراهایی بر ضد اسلام و پیامبر بود.

در مرحله استعمار با پدید آمدن ابعاد تازه‌ای در روابط غرب و شرق مخصوصا مسایل اقتصادی، نگاهی جدید با رویکرد اقتصادی به اسلام و شرق به وجود آمد. با افزایش ارتباطات در قرون اخیر، آغاز دین پژوهی علمی و افزایش مطالعات در مورد اسلام، «مرحله تحقیق علمی» پدیدار شد. در این مرحله در کنار رشد فزاینده مراکز مطالعات اسلامی و شرق‌شناسی، شاهد ورود غیراروپایی‌ها نیز به این عرصه هستیم.^۷

پس از واقعه ۱۱ سپتامبر بسیاری از معادله‌های سیاسی و فرهنگی جهان تغییر نمود، در پی این تغییر، مطالعات اسلامی ویژگی‌های جدیدی یافته است که می‌توان آن را در بخشی جداگانه مورد بررسی قرار داد. در واقع غرب به رهبری امریکا با استفاده از قدرت رسانه‌ای و با مقاصد سلطه جویانه خویش، ادبیات تازه‌ای را در حیطه مطالعات اسلامی وارد نموده است (با تاکید بر بزرگ‌نمایی ابعاد ستیزه جویانه اسلام و با استفاده از واژه‌هایی چون تروریسم)؛ بنابراین می‌توان آنچه را که در سال‌های اخیر از اسلام‌شناسی در غرب برداشت می‌شود را نوعی بازگشت به مرحله استعمار تلقی کرد و شاید آن را بتوان مرحله ششم سیر مطالعات اسلامی در غرب برشمرد.

^۵ Peter the venerable.

^۶ Cluniac curpus.

^۷ - نک. مارتین، تاریخچه مطالعات اسلامی در غرب، ۳۰۹.